

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

480,

OVER HET TAALKUNDIG BELANG

VAN SOMMIGE

VLAAMSCH E SCHRIJVERS

DER XVIIe EEUW.

Door Dr. A. DE JAGER.

—————
(Overgedrukt uit DE TOEKOMST).
—————

Jan 10 68
Vlaad. Soc. Jan '67

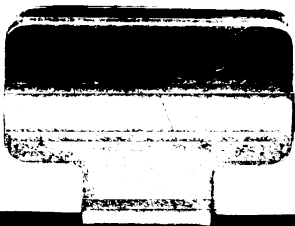
H

25

Antwerpen,

J. W. MARCHAND en C^o, Oude beurs, 49.

1868.

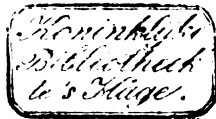
OVER HET TAALKUNDIG BELANG

VAN SOMMIGE

VLAAMSCH E SCHRIJVERS

DER XVIIe EEUW.

Door Dr. A. DE JAGER.

(Overgedrukt uit DE TOEKOMST).

Antwerpen,

J. W. MARCHAND en C^e, Oude beurs, 49.

1868.

OVER HET TAALKUNDIG BELANG VAN SOMMIGE VLAAMSCHEN
SCHRIJVERS DER XVIIe EEUW. (1)

Indien het waar is, dat de behandeling eener stoffe op te meer belangstelling aanspraak mag maken, naarmate zij minder op onderstelling en bespiegeling dan op wezenlijkheid en ervaring berust, mag ik er op rekenen, eenige oogenblikken door u met aandacht te zullen worden aangehoord. Ik wilde die aandacht vestigen op de vlaamsche schrijvers der zeventiende eeuw. Niet dat ik het zou willen ondernemen, u die schrijvers te doen kennen en hunne werken op den waren prijs te leeren schatten; dorst ik dit onderstaan, ik weet niet wat gij in mij 't meest zoudt moeten berispen, of mijn onverstand of mijne vermetelheid. Veeleer zou ik verlangen mij hier in één der hoofdzetels van Vlaanderens letterkunde aan de voeten van velen uwer neder te vlijen, om dieper te worden ingewijd in de kennis en beoordeeling van de voornaamste vlaamsche lettervoortbrengsels uit het genoemde

(1) Dit belangrijk stuk, voor de mededeeling waarvan wij den geleerden schrijver zeer dankbaar zijn, werd op het laatst in Gent gehouden Congres voorgedragen.

tijdvak; om aldus te hooren aavullen en uitbreiden wat uit de mijnen lof niet behoevende handleidingen van Willems, Snellaert en anderen voor mij en elken Nederlander, die zijne taal en letteren liefheeft, te leeren valt. Mijne bedoeling is alleen, de genoemde schrijvers uit één bepaald oogpunt aan u voor te stellen; nopens hen eene enkele opmerking u mede te deelen, die nog niet eens voor elk uwer nieuw zal zijn, maar die—naar ik hoop—bij allen verschooning zal vinden, omdat hare herinnering uit den mond van eenen Hollander misschien u niet onwelkom, en hare aanwending thans niet overbodig zal wezen. Ik wil u op het *taalkundig belang wijzen van de vlaamsche schrijvers der zeventiende eeuw.*

Juist weet ik het jaar niet, maar ik was nog zeer jeugdig, toen mij Poirters *Masker van de Werelt* in handen kwam. Dat boek beviel mij ongemeen. Daaraan had voorzeker eenig deel de inhoud, doch van dezen — laat dit eens vooral gezegd zijn — spreek ik thans niet; de voornaamste oorzaak was in den vorm gelegen. Zedekundige lessen en vermaningen: ik weet niet hoeveel ik er in dien tijd al ontvangen had en nog telkens ontving, onder de gedaante van vertoogen, verhandelingen, voorlezingen, redevoeringen, preeken en wat dies meer zij; en ik geloof zonder ijdelheid te mogen zeggen, dat ik er altijd met betamelijke erkentelijkheid en stichting naar luisterde. Dit mijn gedrag was echter meer een gevolg van de door mij genoten opvoeding en van de overtuiging dat anders te handelen mij niet voegde, dan wel daarvan dat die lessen op zich zelve in staat waren al mijne aandacht in te nemen. Dat was bij de lezing van Poirters anders. Daarin vond ik ja de voorstelling van ernstige, dik-

werf hoog ernstige waarheden, maar in een aangenamer kleed. Ook dan zelfs, wanneer de meening des schrijvers in de voorstelling of beoordeeling van personen of zaken tegen de mijne aandruiste, las ik hem met een zeker genoegen. En geen wonder! Poirters spreekt niet alleen, zelfs niet voornamelijk, tot het verstand; zijn stijl is niet afgemeten en deftig; hij legt er zich niet op toe om waarheden en plichten ernstig te betoogen en uit gegeven stellingen steeds juiste gevolgtrekkingen af te leiden. Hij spreekt op gemeenzamen trant; hij spreekt tot het hart en de verbeelding. Hij is met Pestalozzi van oordeel, dat niets dieperen indruk op groote zoowel als op kleine kinderen pleegt te maken dan *aanschouwing*. Dat leeringen *wekken*, weet hij; doch hij vergeet daarbij niet dat voorbeelden *trekken*, en dat, naar de bekende les van den romeinschen dichter, wie het aangename met het nuttige mengt, den lezer te gelijker tijd vermakende en stichtende, het rechte wit heeft getroffen.

Ziedaar mijne ervaring bij den eersten vlaamschen schrijver, die mij in handen viel. Zij was dezelfde bij andere, die ik later de gelegenheid had te raadplegen, en bij sommigen hunner in nog hoogere mate. Steeds onder het lezen gewoon mijne aandacht ook op de taal te vestigen, en alle taalvormen en spraakwendingen op te teekenen die mij uit een of ander oogpunt merkwaardig toeschenen, bevond ik geen schrijvers in dit opzicht vruchtbaarder dan de vlaamsche. Dit reeds was voor mij eene drangreden om ze naarstig te onderzoeken. Doch daar kwam nog meer bij. De taal, die ik bij Poirters, bij Moons, bij Croon, bij de Harduyn, bij Wolschaten, bij Bolswert aantrof, was voor mij bijzonder

aantrekkelijk. Dat was niet de taal, die ik in de meeste hollandsche boeken placht te vinden of van de hollandsche redenaars te hooren. De laatste was mij lief geworden als de beschaafde nederlandsche sprake; het gewrocht van eeuwenlange oefening en ontwikkeling; het voertuig der gedachten van de Vondels en Bilderdijken, de Hoofden en van der Palms, de Wagenaars en Stuarts, de van Effens en Kinkers; het middel der gedachtenwisseling voor allen die tot de welopgevoeden wenschen te behooren; het kunstig samenstel, welks regels en wetten der vaderlandsche jeugd moeten worden ingescherpt.

Van deze is de taal van de vlaamsche schrijvers die ik u zoo even noemde, eenigszins verschillend. Zij draagt duidelijke blijken, niet zoo beschaafd, niet zoo gepolijst te zijn; maar zij is er te eigenaardiger en te natuurlijker door gebleven. Ik vond er menigen trek van verwantschap in met het middelnederlandsch, welks beoefening ik niet geheel had verwaarloosd, en hoe gemeenzamer ik met van Maerlant werd, bespeurde ik in de Vlamingen der zeventiende eeuw afstammelingen van den vader aller dietsche dichteren. Doch de trekken van overeenkomst vielen mij in het oog niet alleen in het verre verleden: ook in het heden drongen zij zich aan mij op. In de taal der genoemde Vlamingen vond ik in menigen vorm, in menige wijze van zeggen of buigen eene treffende gelijkheid met wat men de volkstaal noemt, zooals ik die had leeren kennen; en bij het lezen van het uitmuntende geschrift: *Van Duyfkens en Willemijnkens Pelgrimagie*, in 1632 te Antwerpen verschenen, vond ik in de redewisselingen van het zusterpaar vaak dezelfde uit-

drukkingen en spraakwendingen terug, die ik in 't hart van Holland door mijne moeder (teederer gedachtenis!) tot hare huisgenooten hoorde gebruiken.

Zoodanige ervaring levert niet alleen het genoeg op, dat de menschelijke geest altijd smaakt, als de gelegenheid zich voor hem opdoet tot het ontdekken van overeenkomsten en het maken van tegenstellingen : zij gaat gepaard — althans dit was het geval bij mij — met de aangename gewaarwording die gesmaakt wordt, wanneer buiten de grenzen van ons vaderland zich aan ons opdoet wat ons in dat land van kindsbeen af bekend en lief was. Bovendien was die ervaring uiterst leerzaam. Menig woord, menige zeggwijze, in onze gemeenzame volkstaal niet onbekend, is daarom nog niet altijd volkomen verstaanbaar en duidelijk. Het verloop des tijds, dat in de taal zooveel verandert, deed ze wel eens afwijking of wijziging ondergaan, waardoor ze niet altijd zoo dadelijk in hunne herkomst en ware lezing u helder voor den geest staan. Onze vlaamsche schrijvers hebben die woorden en uitdrukkingen nog dikwerf in hunnen waren vorm, en hen te lezen is een krachtig middel aangrijpen om zijne taalkennis te vermeerderen. Ieder, wiens taalgevoel door de vlijtige beoefening der moederspraak in de verschillende tijdperken van haar bestaan en in hare verwantschape tongvallen is ontwikkeld, beseft het, die schrijvers lezende, dat zij nog veel bevatten van het zachte, het naïve, dat vanouds de dietsche sprake moet gekenmerkt hebben. Hij ondervindt hetzelfde wat in zekere mate hem 't hollandsch oor treft, wanneer hij u, vlaamsche broeders, hoort spreken. Hij zal het u zoo terstond wellicht niet weten

te zeggen, wáárin het verschil gelegen zij, maar dat hij onderscheid waarneemt is zeker; en even vast staat het, dat de indruk, bij hem daardoor teweeggebracht, niet die is van een krijschend wangeluid; maar dat hij veeleer u aanhoort met een welgevallen en belangstelling, die de uitwerksels moeten zijn eener innige overtuiging dat wat hij verneemt geen basterdgeluid is, maar veeleer de echte nagalm van den toon, die eenmaal ook zijne moederspraak beheerschte.

Zal wat ik aanvoerde nu de strekking hebben, om de vaart der taalbeschaving te stuiten? om onze moederspraak terug te dringen tot den stand van een vroeger tijdperk? Geenszins. Dat zou zijn de golven des oceaans in hare vaart te stremmen, of den stroom tegen te houden, die van den bergtop vliet. Doch er volgt uit, dat wij ook in onze moederspraak zoowel het verleden als het heden op zijne wezenlijke waarde schatten, en het eene ten nutte van het andere aanwenden moeten.

Is het een feit, wat Willems vermeldt, dat „ by het vestigen van het Bataefsch gemeenebest in de laetste jaeren der zestiende eeuw... eene uytgebreyde en op echte meesterstukken steunende Hollandsche Litteratuer ontstond, „ en dat „ van dit tydstip afgerekend wy eenen scheydsmuer geplaetst vinden tusschen de beöfenaers der Nederlandsche tael- en dichtkunde van de noordelyke en zuydelyke deelen des lands „ (1); het zij zoo! Doch het is evenzeer een feit, dat

(1) Verhand. D. II. bl. 12.

schrandere taalkenners gelijk Bilderdijk het vlaamsch als taal bleven waardeeren en hunnen landgenooten met den meesten nadruk ter beoefening bleven aanbevelen (1). Opmerkelijk is het ook, dat in de noordnederlandsche gewesten geen schrijver meer en langer bij het volk is gelezen dan Jacob Cats, wiens dichttrant groote overeenkomst had met den vlaamschen, ja, van wien is getuigd dat hij den versvorm en dichttoon van een Brabander heeft overgenomen en in Zeeland gevestigd (2), en evenzeer dat hij op zijne beurt het model werd, waarnaar veel vlaamsche schrijvers zich richtten (3).

Mogen dezen dan nu in verhevenheid van stijl en dichtelijke vlucht beneden de sieraden van den hollandschen Parnas zijn gebleven : voor de taal zijn hunne geschriften, en inzonderheid hunne prozawerken, nog steeds van het hoogste belang, en ik durf hier den wensch uiten, dat ze in tweederlei opzicht tegenwoordig ten nutte worden aangewend.

In de eerste plaats zou ik verlangen, die geschriften veel in handen te zien, zoowel van de hollandsche als van de vlaamsche letterkundigen zelve. Niet ieder heeft de gelegenheid zijne moedertaal in de oudste gedenkstukken en de verwante taaltakken na te sporen en te bestudeeren; doch de schrijvers uit de zeventiende eeuw vallen onder ieders bereik en zijn voor allen verstaanbaar. Voor een deel althans

(1) Bilderdijk, Nieuwe Taal- en Dichtk. Verscheidenheden, D. II. bl. 67, en D. IV. bl. 14.

(2) Bilderdijk, Nieuwe Versch. D. II. bl. 114.

(3) Willems, a. w. D. II. bl. 15.

kunnen zij strekken, om de kennis van het eigenaardige der moedertaal te bevorderen en het vreemde van het eigene te leeren onderscheiden. Dat ook in de vlaamsche gewesten, inzonderheid onder de jonge letterkundigen, aan die kennis geen behoefte zou zijn, wordt door meer dan één getuigenis van bevoegden, met name door wijlen mijn hooggeschatten vriend David, in de voorrede zijner in 1856 uitgegeven *Aenmerkingen*, weërsproken. Houdt aan uwe letterkunde vast, mogen wij ook in dit opzicht den beroemden Heeren nazeggen, is een voorschrift, dat rede en ervaring beide aan eene natie toevoegen, die eene natie blijven wil. Het kan niet missen of de vlijtige lezing van geschriften, die zich door vloeijendheid en zuiverheid van taal aanbevelen, moet indrukken ten goede nalaten en een dam zijn tegen het indringen van uitheemsche taalvormen en spraakwendingen, die zoo lichtelijk binnensluipen.

Ten andere zie ik mij gedrongen hier den wensch uit te spreken, dat van de vlaamsche schrijvers, inzonderheid van die der zeventiende eeuw, meer dan tot hiertoe het geval was, voordeel worde getrokken voor het Algemeen Woordenboek der Nederlandsche Taal. Tallooze malen zie ik in dat werk voorbeelden ontleend aan de geschriften van Wolff en Deken. Ik denk volstrekt niet gering aangaande de verdiensten van dit edel vrouwenpaar, ook ten aanzien van de nederlandsche taal, en stel zelfs, op het punt van zuiverheid, hare werken boven die der geniale schrijfster van het Huis Lauernesse; bovendien geeft het gemeenzame van haren stijl het recht, of liever maakt het ten plicht, uit hare geschriften bijdragen te ontleenen ter staving van uitdrukkingen en

beteekenissen, die men elders niet zoo gereedelijk vindt. Doch door die geschriften steeds en wederom en altijd te raadplegen, mag men het vermoeden niet wekken, dat zij de aanzienlijkste plaats in de rij der nederlandsche lettervoortbrengselen innemen. Bovendien het Woordenboek moet de taal wedergeven zoowel van Zuid- als van Noordnederland. Zouden dan ook de verdienstelijke schrijvers uit Brabant en Vlaanderen, van welke ik er straks eenige noemde, geen recht hebben, om telkens waar daartoe behoefte of gelegenheid bestaat, als tolken der ééne nederlandsche natie op te treden? Mij dunkt zoo. Ik verzoek u intusschen wel uitdrukkelijk, in deze bedenking geen zweem van verwijt te zien voor de Redactie. Gij zult u herinneren dat ik op het vorige Congres, en bij elke openbare gelegenheid, met den grootsten lof van haren arbeid gewaagde, en ik neem daarvan geen woord terug. Doch twee of drie mannen kunnen niet alles zelve lezen en raadplegen; zij hebben daartoe de hulp van velen noodig en die ook ingeroepen. Heeft hunne roepstem in deze gewesten bij velen weêrklank gevonden? Zoo niet, de gelegenheid is nog niet voorbij. Gij vooral, jeugdige letterkundigen, verdeelt den arbeid onder u. Elk bepale zich bij één der werken van Poirters, van de Harduyn en anderen; hij leze dat met aandacht en teekene daaruit op wat het voor de taal merkwaardigs of eigenaardigs bevat. Ik durf uit ondervinding verzekeren, dat die bezigheid voor u zelve aangenaam en leerzaam zijn zal. Gij zult op die wijze tot het voortreffelijke Woordenboek bouwstoffen leveren, die u den dank der Redactie, ja van het gansche beschaafde nederlandsche publiek zal doen inoogsten.

